
Budućnost države

Uz raspravu o budućnosti države*

PETER GRAF KIELMANSEGG**
ZVONKO POSAVEC***

Povijest moderne države može se pisati kao povijest uspjeha. Oslonjena na monopol sile i monopol uspostave prava koji je konstituiraju, država je dala izvanredna civilizacijska postignuća. Ona je uspostavila unutar društveni mir; postala je kućištem moderne demokracije; odlučno je pridonijela ovladavanju društvenim posljedicama industrijske revolucije; sama se ukrotila kao ustavna i pravna država.

Ali povijest moderne države može se pisati i kao povijest problema. Svijet država ostao je, kao i svi prethodni svjetovi, svijet ratova. Ali ponajprije: Država je u 20. stoljeću postala i kućištem modernih totalitarizama, kojima je svojim monopolom sile i uspostave prava dodijelila dotad nezamislivu snagu. Kakva god bila bilanca, država je bila u središtu novovjekovne povijesti. Otvoreno je pitanje na početku 21. stoljeća hoće li to tako ostati.

Onaj tko postavlja pitanje o budućnosti države, mora prije toga znati da je svjetsko društvo država obilježeno istovremenošću neistovremenoga. Postoje regije u svijetu, ponajprije u subsaharskoj Africi, u kojima, čini se, ne uspijeva proces stvaranja država. Tamo se živi u predrđavnome razdoblju. Postoje regije u svijetu u kojima se, možda, završava razdoblje državnosti. Tu valja, ponajprije, navesti Europsku uniju. Postoje države koje velikom odlučnošću inzistiraju na onome što čini državu, a to je suverena teritorijalna vladavina, premda postaju sve ovisnijima. A postoje i države, malobrojne, koje na svome samorazumijevanju kao suverene države čvrsto inzistiraju i, možda, imaju potencijal da tu poziciju i zadrže. To su, ponajprije, SAD, možda i Kina. Budućnost države – to je za svaku od ovih skupina drukčije pitanje.

Bez obzira na sve ove nužne razlike, čini se da postoji razvoj koji dovodi u pitanje svu teritorijalno ustrojenu politiku i time državu na svim njezinim razvojnim stupnjevima.

* Znanstveni simpozij Budućnost države održavan je 10. i 11. svibnja 2002. u Goethe institutu u Zagrebu u organizaciji Fakulteta političkih znanosti i Zaklade Konrad Adenauer. Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pomoglo je organizaciju simpozija.

** Peter Graf Kielmansegg, redoviti profesor političke filozofije, Universität Mannheim.

*** Zvonko Posavec, redoviti profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Političke teorije i političke institucije.

ma. Riječ je o fenomenu da je državno ustrojena politika sa svojim zahvatom u ograničene prostore sve manje sposobna odgovoriti izazovima pred kojima stoji jer ti izazovi ignoriraju teritorijalne granice. Na svim se stranama pod imenom “globalizacija” raspravlja o sve većoj napetosti između svjetskih tržišnih snaga koje upravljaju ekonomijom i politike koja djeluje u omeđenim prostorima. Iz te se perspektive pitanje o budućnosti države postavlja bitno kao pitanje sposobnosti upravljanja teritorijalno ustrojene politike u budućnosti.

Ali pitanje što će država još moći postići u budućnosti ima još jednu dimenziju. Modernoj je državi – to je dio povijesti njezina uspjeha – u njezinu razvoju narastao neizmjereno širok spektar zadaća. Možda je dosegnuta točka na kojoj (nipošto samo zbog “globalizacije”) nastupa načelna preopterećenost. Ili malo drukčije rečeno: Opaža se da pravo kao instrument upravljanja nije neograničeno, a financijski su resursi države ograničeni. Zato je pitanje budućnosti države zapravo pitanje o tome koje kapacitete za rješavanje problema suvremena društva mogu izgraditi pokraj države i njezina instrumentarija. Time je, istodobno, postavljeno paralelno pitanje koje su bitne funkcije što će ih država moći izvršavati i u budućnosti, dakle i morati izvršavati. Propadanje unutarnje sigurnosti na mnogim mjestima pokazuje da bi u tome bitnom području državi moralo biti teško.

Ono po čemu je moderna država bila tako uspješna, bilo je to što su se u njezinim strukturama mogli povezati efektivnost i legitimitet. Budućnost države – to je, prema tome, ne samo pitanje granica njezine efektivnosti u budućnosti, nego isto tako pitanje može li država u budućnosti još djelovati kao medij legitimiteta. To bi moglo postati teže u onoj mjeri u kojoj se smanjuje sposobnost djelovanja države. Onoliko koliko se te sposobnosti može, možda, dobiti izgradnjom novih prekograničnih organizacija za djelovanje, mora se, barem privremeno, platiti smanjenjima legitimitnosti. Država se ne može nadomjestiti na isti način u objema funkcijama, barem zasad ne – u tome je dilema i konstruktivnih reakcija na sve veći gubitak političke autarkije države.

Tome treba dodati da su oba za legitimitnost moderne države konstitutivna načela, demokratsko i nacionalno načelo, problematično ambivalentni u svome djelovanju na državu. Što se tiče nacionalnoga načela, u najnovijoj je prošlosti postalo jasno da je, svakako u određenim svjetskim regijama, njegov destruktivni potencijal veći od državotvornoga. Za demokratsko načelo vrijedi: i njegov je trijumf u svojim konstruktivnim učincima ograničeniji nego u destruktivnima. Vjerojatno se jedva još može zamisliti stabilna nedemokratski ustrojena vladavina u 21. stoljeću, ali to nipošto ne znači da će svuda postojati uvjeti za stabilne demokratske poretke. Ali na čemu će se država temeljiti tamo gdje se ne može pozvati ni na nacionalno ni na demokratsko načelo?

Ovoliko je sigurno: Država ima budućnost jer, barem zasad, za nju nema alternative. Pitanje je samo s pomoću kojih se strategija rasterećenja, prilagođavanja i proširivanja može učiniti sposobnom za budućnost.

S njemačkoga preveo

Tomislav Martinović